

ANBEFALET

Bornholms Regionskommune
Ullasvej 23
3700 Rønne

Kulturstyrelsen

H. C. Andersens Boulevard 2
1553 København V

Telefon 3373 3373
Telefax 3391 7741

adk@kulturstyrelsen.dk
www.kulturstyrelsen.dk

26. marts 2015

Fredning af Rønne Elektricitetsværk og Badeanstalt, Lille Madsegade 32, 3700 Rønne

Afgørelse

Kulturstyrelsen har besluttet at frede Rønne Elektricitetsværk og Badeanstalt, Lille Madsegade 32, 3700 Rønne (1910-12 af Anton Rosen med senere tilbygninger og den åbne plads mod Lille Madsegade), matr.nr. 1360 og 13591, Bornholms Regionskommune.

Beslutningen er truffet efter § 3 i lov om bygningsfredning og bevaring af bygninger og bymiljøer.

Baggrund

Kulturstyrelsen underrettede Dem i brev af 22. september 2014 om, at Det Særlige Bygningssyn har indstillet Rønne Elektricitetsværk og Badeanstalt til fredning. Samtidig igangsatte styrelsen en høring herom.

Kulturstyrelsen har modtaget følgende bemærkninger hertil:

Høringssvar af 19. december 2014 fra Bornholms Regionskommune ved Formand for Teknik og Miljøudvalget Carsten Scheibye:

I høringssvaret gør Bornholms Regionskommune opmærksom på, at bygningen er omfattet af den bevarende lokalplan 051 for bevaring og udvikling af Rønne, og af lokalplan 068 for Stenbanen og det tidligere el-værk i Rønne. Kommunalbestyrelsen indstiller på den baggrund at bygningen ikke fredes, da en fredning vil vanskeliggøre en fremtidig udnyttelse.

Regionskommunen er endvidere af den opfattelse, at "bygningsbevaring bedst sker gennem bygningens fortsatte brug, eller under hensyntagen til en fremtidig anvendelse. Skulle fredningen blive gennemført, henstiller kommunalbestyrelsens derfor, at der i udstrakt grad tages hensyn til bygningens udnyttelse til nye formål, herunder krav til adgang, miljøkrav (efterisolering m.v.) og udnyttelse af rumhøjden. Dette tilsiger, at de bærende fredningsværdier i hovedsagen bør knyttes til de udvendige forhold".

Høringssvar af 3. januar 2015 fra Kulturmiljørådet for Bornholm ved formand Bjarne Bech:

Kulturmiljørådet mener, at en fredning vil reducere de fremtidige anvendelsesmuligheder idet ønsket til eventuelle bygningsmæssige ændringer vil kræve tilladelse og givetvis være i modstrid med de bærende fredningsværdier.

Kulturmiljørådet gør opmærksom på, at bygningen er omfattet af den bevarende lokalplan 051 for bevaring og udvikling af Rønne, og af lokalplan 068 for Stenbanen. Kulturmiljørådet indstiller på den baggrund at bygningen ikke fredes, da fredningen vil vanskeliggøre en fremtidig interesse for en udnyttelse af bygningen.

Kulturmiljørådet er af den opfattelse at en bevaring af bygningen sker bedst gennem den fremtidige brug, og henstiller derfor til, at en eventuel fremtidig fredning i udstrakt grad tager hensyn til bygningens nye formål og at de bærende værdier derfor hovedsageligt knyttes til de udvendige formål.

Høringssvar af 4. januar 2015 fra Rønne Byforening ved Niels-Holger Larsen:

Rønne Byforening giver sin fulde støtte til fredningsforslaget og tilslutter sig de anbefalinger der er fremsat i forslaget. Byforeningen gør opmærksom på Anton Rosens betydning for dansk arkitekturhistorie og det forhold, at bygningen så vidt vides er Rosens eneste industribyggeri.

Byforeningen er vidende om, at Regionskommunen og Kulturmiljørådet ikke anbefaler en fredning med hensyn til økonomiske konsekvenser og administrative hensyn.

Rønne Byforening er af den opfattelse at en fredning vil give bygningen en sådan status, at fonde vil være mere tilbøjelige til at støtte en kommende udnyttelse, idet værdierne vil blive tilgodeset på en kvalitativ måde i dialog med Kulturstyrelsen.

Byforeningen fremfører at "man kunne måske stille sig tilfreds med at Elværket er omfattet af en lokalplan 019, hvori der er bevaringsbestemmelser, og Elværket ligger desuden inden for den bevarende lokalplan 051, hvis bestemmelser vil blive anvendt ved en byggesagsbehandling. Bestemmelserne gælder dog alene bygningens ydre – for det indre gælder Byggelovens bestemmelser."

Byforeningen fremfører dog samtidig, at der vil være "frit spil" for det indvendige, hvis bygningen ikke bliver fredet.

Kulturstyrelsen har følgende kommentarer hertil:

Kulturstyrelsen er vidende om, at bygningerne er omfattet af de gældende lokalplaner 051 og 068, men har vurderet at Rønne Elektricitetsværk og Badeanstalt har de væsentlige arkitektoniske og kulturhistoriske værdier, der

kan begrunde en fredning, og at det samlede anlæg er af national betydning. Samtidig gør Kulturstyrelsen, ligesom Rønne Byforening i høringssvaret af 4. januar 2015, opmærksom på, at lokalplanerne udelukkende kan regulere anlæggets ydre udtryk.

Det er Kulturstyrelsens vurdering, at forståelsen af anlæggets arkitektoniske og kulturhistoriske værdier i afgørende grad knytter sig til samspillet mellem den ydre og den indre rumlighed, detaljering og materialeholdning, og at bevaringen af anlægget derfor bedst sker gennem en fredning.

Kulturstyrelsen er af den holdning, at det er gennem benyttelsen af anlægget bedst beskyttes, og at det er af stor betydning, at bygningerne får en ny funktion. Kulturstyrelsen finder samtidig, at en nyindretning bør ske under hensyntagen til de bærende fredningsværdier.

Hvad angår adgangsforhold er Kulturstyrelsen særdeles opmærksom på tilgængelighed for alle brugere. Kulturstyrelsen mener derfor ikke, at en fredning vil stå i vejen for ændringer der kan skabe adgangsforhold for alle brugere.

Hvad angår udnyttelsen af bygningerne, herunder miljøkrav, ønsker Kulturstyrelsen fremadrettet, i tæt dialog med Bornholms Regionskommune, at afklare hvordan anlægget bedst muligt vedligeholdes, hvordan de funktionelle udfordringer omkring de store, åbne rum kan imødekommes samt hvor og hvordan fremtidige tilpasninger og ændringer kan ske i respekt for de bærende fredningsværdier.

Begrundelse

Kulturstyrelsen finder, at Rønne Elektricitetsværk og Badeanstalt, Lille Madsegade 32, 3700 Rønne (1910-12 af Anton Rosen med senere tilbygninger og den åbne plads mod Lille Madsegade) har de arkitektoniske og kulturhistoriske værdier, der kan begrunde en fredning.

Formål

Formålet med fredningen er at bevare et kulturhistorisk væsentligt anlæg bestående af elværk og badeanstalt, samt at bevare et af arkitekt Anton Rosens karakteristiske værker.

Den miljømæssige værdi

Den miljømæssige værdi knytter sig til beliggenheden, idet anlægget skiller sig ud fra nærområdets små, lave beboelseshuse, men samtidig tilpasser sig yderkanten af byens historiske kerne, hvor også andre store bygninger findes, f.eks. Kulturhistorisk Museum og den tidligere Tekniske Skole. Anlægget har en markant komposition set fra Lille Madsegade med elværket som hovedbygning og de to øvrige bygninger, bestyrerbolig og badstue, som længer omkring en samlende plads. Hertil kommer, at anlægget med sin størrelse og sit udtryk tydeligt signalerer offentligt opført byggeri, og at Badstuen danner et markant fixpunkt i gadebilledet.

Kulturhistorisk værdi

Den kulturhistoriske værdi knytter sig til funktionen som elværk og badstue, samt til den arkitektur- og stilhistoriske periode i begyndelsen af 1900-tallet, hvor Anton Rosen var en markant arkitekt.

De første elværker i Danmark blev opført i 1890'erne og elværket i Rønne tilhører dermed en forholdsvis ny, industriel bygningstype, der har fået sit eget arkitektoniske udtryk med høje maskinrum med kraner og løbespor, store vinduer til dagslysindtag, flisebeklædte gulve og vægge, samt med forskellige nationalhistoriske referencer.

Badeanstalten i Rønne er et vigtigt kulturhistorisk vidnesbyrd om levevilkårene i byerne i begyndelsen af 1900-tallet, hvor der var kommet større fokus på sundhed og hygiejne, men hvor badeværelser i boligerne ikke var noget almindeligt fænomen. Den kulturhistoriske værdi knytter sig endvidere til Badstuens tårn, der fungerer som et fixpunkt i gaden og på afstand indikerer sin særlige funktion som vandbeholder.

Hertil kommer, at der er kulturhistorisk værdi knyttet til anlæggets tidstypiske, arkitektoniske fremtræden med udtryk fra Arts and Crafts-bevægelsen, skønvirke og nationalromantikken, herunder brugen af tegl, tømmer og natursten. Især dele af detaljeringen har træk fra skønvirke, f.eks. badstuens detaljer som det ovale vindue, indgangspartiet og drikkefontænenes form og inskription fra 1912. Bestyrerboligen minder med sine uprofilerede gavlskorstene om engelsk cottage-stil og Arts and Crafts-bevægelsen, mens både elværket og bestyrerboligen også peger mod Bedre Byggeskik i proportioner og enkelhed.

I det indre knytter den kulturhistoriske værdi sig til den moderne og funktionelle tilgang som blandt andet ses i maskinhallens stålspær samt i vandbeholderens jernbeton. Det er også et moderne træk, at der lægges vægt på velfungerende planløsninger og rumforløb, f.eks. i bestyrerboligen, hvor vinduerne er placeret indefra efter plandisponeringen og ikke udefra i forhold til facaderne.

Arkitektonisk værdi

De arkitektoniske værdier knytter sig både til bygningsensemblet som en veldisponeret og harmonisk enhed og til de enkelte bygningers arkitektoniske udtryk og detaljering. Anlægget er således både funktionelt og dekoreret, både enkelt og ekspressivt og er et velbevaret eksempel på, at Anton Rosen på overbevisende måde formår at kombinere materialer og udtryk til en samlet arkitektonisk helhed med sin helt egen karakter.

Selv om de enkelte bygninger har forskellige hovedformer, opfattes de som et samlet anlæg bundet sammen omkring pladsen (den oprindelige have) og af det samme byggemateriale med sokler af marksten, mure af røde teglsten i blankmur og teglhængte tage. Hovedformerne er let aflæselige og har hver deres geometri i en vekslen mellem stort og småt, højt og lavt, horisontalt og vertikalt. Elværket og bestyrerboligen har knappe og skarpskårne hovedformer uden tagudhæng, mens badstuen adskiller sig med bl.a. tagudhæng, rendejern med forsinger og en større detaljerighed og ekspressiv form. Det giver et anlæg med både bastant tyngde og lethed i kraft af variationen.

Anlæggets og de enkelte bygningers soliditet får modspil af de mange detaljer i murværket skabt af formsten, mønstermurværk eller indarbejdede granitsten i præcist tilhuggede kvadre eller naturligt for-medede marksten.

I det indre knytter de arkitektoniske værdier sig til især elværkets centrale maskinrum der med sit anseelige volumen, synlige tagkonstruktion og smukke lysindfald dramatisk og stort, og samtidig har det elementer i menneskelig skala i form af flisebeklædningen og fyldingsdørene.

De bærende fredningsværdier

De bærende fredningsværdier knytter sig i det ydre til det samlede anlægs disponering på grunden, sammenhængen mellem de enkelte bygninger omkring den åbne plads mod gaden og bygningernes enhed i kraft af anvendelsen af de samme materialer med tunge mure af røde sten i blankmur, opsprossede vinduer, skorstene og teglhængte tage med store tagflader og karakteristiske kviste. Hertil kommer de enkelte bygningers karakteristiske, arkitektoniske udtryk med alle oprindelige bygningsdele og detaljer, herunder vinduer og døre med beslåning, trapper, værk, formsten, mønstermurværk og brug af granit-kvadre og marksten.

I det indre knytter de bærende fredningsværdier sig til hoveddisponeringen i elværket med det store maskinrum som det centrale rum med en række sekundære rum fordelt langs facaderne, samt til indretningen af badstuens tårn med vandbeholderen på 1. sal med åbent tagrum. Til maskinrummet som et stort rum med synlig tagkonstruktion, ovenlysvinduer og dekorerede, fliseklædte vægge. Hertil kommer de oprindelige bygningsdele og -detaljer, herunder især dem der knytter sig til elværkets industrielle oprindelse: kran- spor, kranen og essen i smedjen samt i badstuen til systemet med vandbeholderen omkring skorstenen.

Anbefalinger

Det anbefales at fjerne de nedhængte lofter i maskinrummet, så tagkonstruktionen igen bliver synlig.

Det anbefales på sigt at fjerne den murede lagerbygning og den lette pladehal.

Det anbefales, at de opretstående forsiringer genetableres på alle rendejern.

Det anbefales at der i badeanstaltens længe arbejdes hen imod en indretning og et materialevalg, der forholder sig bedre til anlæggets karakter.

Det anbefales at belægningen på den åbne plads mod gaden på sigt forbedres, således at den i højere grad passer til arkitekturens formsprog og materialeholdning.

Klagevejledning

De kan klage over Kulturstyrelsens beslutning til kulturministeren. Klagefristen er 4 uger fra den dag, De har modtaget dette brev.

Klagen skal sendes til Kulturstyrelsen, der sender klagen videre til kulturministeren sammen med sagens øvrige materiale.

Konsekvenser

En fredning betyder bl.a., at De skal søge Kulturstyrelsen om en tilladelse, hvis De vil foretage bygningsarbejder eller lignende, der rækker ud over almindelig vedligeholdelse.

Dette følger af § 10 i lov om bygningsfredning og bevaring af bygninger og bymiljøer.

Undtaget herfra er visse typer af bygningsarbejder, som kan iværksættes på grundlag af skriftlig underretning, jf. § 10, stk. 5, i lov om bygningsfredning og bevaring af bygninger og bymiljøer. Reglerne herfor fremgår af bekendtgørelse nr. 159 af 5. februar 2013 om iværksættelse af bygningsarbejder på fredede bygninger på grundlag af skriftlig underretning (vedlagt).

Offentlig bekendtgørelse og tinglysning

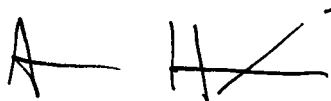
Kulturstyrelsen vil foretage offentlig bekendtgørelse af beslutningen på sin hjemmeside, www.kulturstyrelsen.dk, og tinglyse fredningen. De vil modtage en kopi af tinglysningen, når den foreligger.

Bygningsfredningen skal respekteres af ejendommens ejer, brugere og andre indehavere af rettigheder over ejendommen, uanset hvornår rettigheden er opnået.

Dette følger af § 7, stk. 3 i lov om bygningsfredning og bevaring af bygninger og bymiljøer.

Har De spørgsmål, er De velkommen til at kontakte os.

Med venlig hilsen

Arne Høi
kontorchef, arkitekt maa

BILAG VEDLAGT

- Lov om bygningsfredning og bevaring af bygninger og bymiljøer
- Bekendtgørelse nr. 159 af 5. februar 2013 om iværksættelse af bygningsarbejder på fredede bygninger på grundlag af skriftlig underretning

KOPI ER SENDT TIL

Kulturmiljøråd for Bornholm, Jens.Kofod@brk.dk
Rønne Byforening, nielsholgerlarsen@gmail.com
Bornholmske Borgerforeningers Samvirke, jh@nyker.dk
Bornholms Museum, bm@bornholmsmuseum.dk
Landsforeningen for Bygnings- og Landskabskultur, mail@bygoland.dk
Bygningskultur Danmark, info@bygningkultur.dk
Europa Nostra Danmark, e.vind@mail.dk
Bygnings Frednings Foreningen BYFO, sekretariat@byfo.dk
Foreningen til Gamle Bygningers Bevaring, ulla.kjaer@natmus.dk